

О.О. Жидкова

Харківський національний університет радіоелектроніки,
ст. викл. каф. філософії

ПРОБЛЕМИ ҐЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В УКРАЇНІ

Одним із напрямів державної політики України є гендерна політика. У зв'язку з проголошенням України курсу на євроінтеграцію, гендерне питання вважається пріоритетним для держави. У статті розглядаються питання про стан гендерних відносин в економічній, соціальній, правовій та політичній сферах українського суспільства, а також стан суспільної свідомості, де до цих пір існують гендерні стереотипи, упереджене ставлення і гендерна дискримінація статі.

Ключові слова: гендерна політика, гендерна рівність, гендерні стереотипи.

О.О. Жидкова

ПРОБЛЕМЫ ҐЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА В УКРАИНЕ

Одним из направлений государственной политики Украины является гендерная политика. В связи с провозглашением Украины курса на евроинтеграцию, гендерный вопрос считается приоритетным для государства. В статье рассматриваются вопросы о состоянии гендерных отношении в экономической, социальной, правовой и политической сферах украинского общества, а также состояние общественного сознания, где до сих пор существуют гендерные стереотипы, предвзятое отношение и гендерная дискриминация пола.

Ключевые слова: гендерная политика, гендерное равенство, гендерные стереотипы.

O.O. Zhydkova

PROBLEMS OF GENDER EQUALITY IN UKRAINE

One of the state policy's directions of Ukraine is gender policy. Due to the euro integration of Ukraine the question of gender becomes prior for the state. Questions, concerning to conditions of gender relations in economic, social, legal and political spheres of Ukrainian society and also condition of society's consciousness, where gender stereotypes are still existing, preconceived relation and gender discrimination are considered in this article.

Key words: gender policy, gender equality, gender stereotype.

Сьогодні ми живемо в часи швидких змін. Звичайно ж, міняються і взаємини між чоловіками і жінками у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Затвердження гендерної рівності – важливий напрямок, який розвивається в Україні за останні роки. Це питання проходить через всі проблеми сьогодення і є актуальним в житті кожного з нас.

На суспільному рівні декларовані права та можливості особистості, незалежно від статі, реально не дотримуються, упереджене ставлення і гендерна дискримінація продовжується, жінки і чоловіки в цілому мають неоднаковий доступ до розподілу соціальних статусів, привілеїв, престижу, влади. Інтеграція української держави у світове співтовариство вимагає переосмислення місця і ролі чоловіка і жінки в суспільстві, їх рівноправної участі у всіх сферах життєдіяльності – економічній, соціальній, правовій та політичній, а також зміни суспільної свідомості, де і сьогодні успішно реалізуються ряд укорінених гендерних стереотипів.

Соціальна дискримінація означає обмеження або втрату прав за гендерною ознакою у всіх сферах життя: трудовій, соціально-економічній політичній, духовній, побутовій. Соціальна дискримінація призводить до зниження соціального статусу і є однією з форм насильства над особистістю.

Витоки соціальної дискримінації потрібно шукати ще в стародавні часи. Уже тоді вчені і політики прикривали нерівноправне становище жінки в суспільстві дискусіями про те, чи є жінка людиною і чи має вона душу. З тих часів пройшло уже два з половиною тисячоліття, але дана проблема не втратила своєї актуальності. Це, зокрема, підтверджує і прийняття світовим співтовариством певних нормативних документів, які мають на меті зрівняти чоловіків і жінок в своїх можливостях.

В цілому можна простежити таку хронологію подій по вивченню світовим співтовариством становища жінок у суспільстві:

1946 р. – створена Комісія ООН для спостереження за становищем жінок та сприяння реалізації їх прав.

1979 р. – Генеральна Асамблея ООН приймає Конвенцію «Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок» (Україна ратифікувала цю Конвенцію в 1980 р.).

1995 р. – всесвітня конференція ООН з проблем жінок в Пекіні. Уряди країн учасниць взяли на себе зобов'язання з впровадження затвердженої на конференції Пекінської декларації. В ній проголошувалося:

1) в державах повинна дотримуватися рівність прав жінок і чоловіків у всіх сферах життя;

2) жінки повинні розглядатися не тільки як об'єкти, але і суб'єкти змін;

3) кожне суспільство має використовувати модель розвитку з урахуванням гендерного фактора – розширенням вибору для жінок і чоловіків на рівній основі.

1996 р. – прийняття національного плану дій на 1997-2000 рр. щодо поліпшення становища жінок і підвищення їх статусу в суспільстві.

1997 р. – створено Координаційну раду з питань жінок при Міністерстві України у справах сім'ї та молоді.

2000 р. – спеціальна сесія Генеральної Асамблеї ООН приймає документ: «Жінки в 2000: рівність між жінками і чоловіками, розвиток і мир в XXI столітті».

Вересень 2000 р. – на Всесвітньому саміті ООН було прийнято документ «Пакт розвитку тисячоліття», який підписав серед інших і чинний президент України Леонід Кучма. Серед цілей розвитку тисячоліття – розвиток гендерної рівності та надання більших повноважень жінкам. Таким чином, Україна взяла на себе зобов'язання по просуванню гендерної рівності.

Лютий 2011 р. – в ООН офіційно відзначили початок роботи нової структури «ООН-жінки». Структура «ООН-жінки» займається питаннями гендерної рівності та розширення прав і можливостей жінок.

В сучасних умовах вже формується система гендерних норм, спрямованих на ліквідацію розриву в становищі жінки і чоловіка, подолання всіх форм дискримінації у всіх сферах суспільного життя. З 1970-х років спеціальні закони про рівні права та можливості прийняті в Швеції, Данії, Норвегії, Фінляндії, Франції, Німеччині та інших країнах. У руслі цих процесів намагається рухатися і Україна. Досвід європейських країн зумовив для України впровадження такої політики, яку можна було б застосовувати для опису всіх перетворень в суспільстві та державі, оскільки саме на них якраз впливають особистості чоловіка і жінки та їхні відносини. Такою стала гендерна політика.

Гендерна політика – це система цілеспрямованих взаємопов'язаних заходів, спрямованих на вирішення гендерних проблем і досягнення гендерної рівності. Першим таким заходом стало прийняття Закону про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, який з 1 січня 2006 року вступив у силу в Україні.

Впровадження гендерних аспектів у формуванні законодавства України – це питання соціальної справедливості, вирішення якого необхідне для забезпечення рівноправного та стійкого людського розвитку шляхом застосування найбільш результативних і ефективних методів державного втручання. Такий підхід розглядається як процес оцінки будь-якого планового заходу, зокрема законодавства, стратегій і програм в усіх сферах і на всіх рівнях з точки зору його впливу на жінок та чоловіків. Дана теорія

ґрунтується перш за все на тому, що інтереси і досвід жінок, так само як і чоловіків, є невід'ємним критерієм у процесі розробки загальної концепції, здійснення моніторингу й оцінки напрямків державної політики в політичній, економічній і суспільній сферах для того, щоб жінки, і чоловіки могли одержувати рівну вигоду, а нерівність була викоренена.

Підставами для впровадження гендерного підходу в державне управління є такі фактори:

1) гендерний підхід – це прояв демократії. Ніхто не може бути дискримінований за ознакою своєї статі;

2) оскільки суспільство складається з жінок і чоловіків, не можна досягти сталого розвитку суспільства без проведення гендерного аналізу існуючих умов. Тому для забезпечення розвитку суспільства необхідно, щоб методи гендерного підходу стали складовою всіх частин і напрямків політики.

Новизна терміну «впровадження гендерних аспектів» полягає в тому, що гендерний вимір стає складовою всіх стратегічно важливих напрямків державної політики. Гендерна рівність стає предметом розгляду в усіх державних програмах і стратегічних напрямках розвитку суспільства. Крім того, включення гендерного фактору до усіх напрямів державної політики сприяє врахуванню інтересів обох статей як повноправних учасників процесу розвитку. Застосування гендерних аспектів (від підвищення поінформованості в базових гендерних питаннях до всебічних цілеспрямованих гендерних програм) залежатиме від специфічних недоліків і пріоритетів, виявлених у процесі оцінювання ситуації з урахуванням гендерних факторів.

І нарешті, врахування гендерних аспектів у формуванні законодавства України має також вирішувати проблеми органів державного управління, де політика і програми формуються та реалізуються. Таким чином стратегія інтегрування гендерних питань у законодавство мусить супроводжуватися стратегією забезпечення того, щоб умови управлінської діяльності гарантували рівні права і можливості та однакове ставлення як до жінок, так і до чоловіків.

Серед передумов формування гендерної політики у нашій державі можна виділити:

- історичні (поява жіночих організацій, вплив феміністичного руху, міжнародні документи, спрямовані на покращення становища жінок у всіх сферах життя);

- культурні (культ жінки-матері в суспільстві за умов існування патріархального устрою);

- політичні (поступове збільшення представництва жінок у Верховній Раді, органах місцевого самоврядування);

- освітні (запровадження навчальних предметів з гендерної освіти в університетах, створення центрів та лабораторій з гендерних досліджень);

- демографічні (висока і рання смертність чоловіків, зменшення народжуваності та демографічне старіння населення. Починаючи з 1991 року в Україні спостерігається тенденція до зменшення кількості чоловіків. Різниця становить приблизно 3,5 млн.) [1];

- медичні (запровадження програми «Планування сім'ї» та програм профілактики зі збереження репродуктивного здоров'я);

- економічні (жінки мають нижчий рівень економічної активності, нижчий рівень зайнятості, вищий рівень безробіття, зарплата жінок становить 68% заробітної плати чоловіків);

- соціальні (насильство в сім'ї, торгівля людьми).

Українське суспільство має риси європейськості, поваги до жінок та гендерного рівноправ'я. Але разом з тим, в Україні існують деякі проблеми з впровадженням гендерної політики на всіх рівнях суспільного життя.

Одним з перешкод розвитку політичної участі жінок в органах влади залишається стійкий стереотип, який характерний як для чоловіків, так і для жінок. Політика та державне управління – це сфера чоловічої діяльності. Згідно з даними соціологічних опитувань так вважають майже 70% громадян України. Незважаючи на це за останні роки

жінки наполегливо намагаються увійти у велику політику і закріпитися на різних політичних рівнях. На перших українських виборах депутатів Верховної Ради було обрано лише 11 жінок. Але з року в рік участь жінок у політичному, суспільному житті України постійно зростає. У Верховній Раді України (2012 – 2014 рр.) засідало 36 жінок, що склало 8% від загального числа депутатів. І все-таки, сучасний парламент гендерно розбалансований. Це дозволяє зробити висновок про те, що у своїй діяльності він буде мало займатися гендерними проблемами країни, прийняттям гендерного законодавства. Зазначимо, що український парламент за гендерним складом знаходиться на периферії Європи. Про це доводить гендерний рейтинг України серед інших країн. Як свідчать дані ООН, за рейтингом гендерної збалансованості в парламенті, Україна займає 102-е місце серед країн світу. Для порівняння: Росія – 78, Білорусь – 74, Угорщина – 75, Казахстан – 73, Литва – 71 [2, с. 241].

Поява на політичній арені України жінки-лідера сталася 14 квітня 1998 року, коли парламент України обрав Ніну Карпачову Уповноваженим Верховної Ради з прав людини. Перша жінка-міністр в Україні Сюзанна Станік, була призначена на цю посаду у вересні 1996 року при створенні Міністерства у справах сім'ї та молоді Президентські вибори 1999 року продемонстрували участь жінки-претендента на пост президента України – Наталії Вітренко. Згідно з указом Президента України від 15 грудня 1999 року «Про склад Кабінету Міністрів України» в новий склад увійшли дві жінки: Віце-прем'єр-міністром стала Юлія Тимошенко. Остання займала також посаду прем'єр-міністра України на протязі лютого – вересні 2005 року.

Але, незважаючи на те, що активність жінок в політичному житті України зростає, їх роль та участь в законодавчому процесі ще дуже слабка. Адже невелика кількість жінок в парламенті України не може в достатній мірі професійно впливати на процес вироблення та прийняття законів.

На місцевому рівні ситуація більш оптимістична. Статистичні дані свідчать про те, що чим нижче рівень органів місцевого самоврядування, тим вони більш доступні для жінок [3, с. 21].

Сходження жінок по соціальних сходах і участь в економічному розвитку країни, також є не зовсім простою справою. Ділова жінка повинна постійно доводити собі і іншим, що вона займається своєю справою.

Якщо звернутися до статистики, то жінки складають більшу частину населення нашої країни (53%) і 47% від загального числа зайнятих в економіці. Рівень освіти жінок вища, ніж у чоловіків, однак питома вага жінок-керівників підприємств і організацій в різних галузях економіки не перевищує 6 – 9%. В основному жінки є найманими працівниками, і їх заробітна плата лише трохи перевищує прожитковий мінімум [4].

В ході проведених в країні реформ, розвитку ринкових відносин становище жінок стало погіршуватися в багатьох сферах суспільного життя. Адаптація жінок до умов ринкової економіки відбувається зі значними витратами, триває процес зниження професійного статусу жінок, наростають дискримінаційні тенденції щодо жінок, і знижується їх конкурентоспроможність. Підвищується ризик втратити роботу, слабшає захищеність в трудовій сфері, скорочуються можливості отримання нового місця роботи, професійної кар'єри, підвищення кваліфікації, перенавчання через необхідність особливої охорони праці та дії соціальних пільг, пов'язаних з виконанням репродуктивної функції.

Концентрація жінок у традиційних секторах економіки, на відносно низько оплачуваній роботі веде в ряді випадків до збільшення розриву в заробітній платі чоловіків і жінок. Саме з цієї причини забезпечення оплачуваної зайнятості жінок – найважливіше ланка в системі соціально-економічної політики. Не тільки пільги жінкам, допомоги на дітей, оплачувані відпустки, сприятливі режими робочого часу, – а саме затребуваність жінки в сфері зайнятості. Тому, одним з рішень проблем жіночого безробіття є державна підтримка підприємницьких ініціатив жінок, особливо у сфері малого бізнесу.

Вклад жінок і їх інтереси занадто часто ігноруються в економічних структурах, таких, як фінансові ринки та установи, ринки праці, економіці та соціальній інфраструктурі, оподаткуванні та системі соціального страхування. В результаті цього багато напрямків політики та програми можуть як і раніше сприяти закріпленню нерівності між чоловіками і жінками. Там, де враховуються гендерні аспекти, підвищується і ефективність програм і політики. Таким чином, розвиток жіночого підприємництва, є альтернативою безробіттю та зубожінню, а також сприяє соціальній стабільності в суспільстві і державі.

Рівноправне становище жінок в суспільстві істотно змінює традиційні уявлення про такі риси, як жіночість і мужність. Жінці-лідери тепер більше притаманні моделі поведінки, які раніше закріплювалися за чоловіками, наприклад: незалежність, здатність приймати самостійні рішення і відстоювати свою думку. Сучасний спосіб життя вимагає поєднання різних стилів керівництва. Сучасну жінку-лідера відрізняє, насамперед, глибоке усвідомлення необхідності рівних прав з чоловіками і здатність до участі в усіх сферах суспільства. Іншою важливою рисою є визнання необхідності поєднання різних соціальних ролей – не лише активної учасниці трудового і суспільного життя, а й господині дому, матері. Жінки вибирають різні варіанти поєднання цих ролей. Конкретний вибір життєвого шляху жінка робить сама відповідно до своїх особистісних якостей, смаків, уподобань. Але можливість такого вибору залежить від того, яку економічну і моральну підтримку нададуть їй держава і суспільство на кожному з обраних нею шляхів.

Аналіз даних опитувань 175 жінок-депутатів і державних службовців різного рівня (який проходив в кінці 90-х років ХХ ст.), дозволяє визначити основні перешкоди для жінок на державній службі [5, с. 87]. Зокрема, до основних перешкод жінки віднесли: матеріально-фінансові труднощі; нестача часу, поєднання домашніх і службових обов'язків; існуванні офіційних правил просування по службі; вплив традиційного оточення на робочому місці; завищені вимоги і ретельне ставлення до жінки керівника; закомплексованість і відсутність упевненості в собі; складні міжособистісні відносини з керівництвом (відсутність підтримки).

Таким чином, українській жінці сьогодні живеться нелегко, на її плечах лежить тягар економічних, соціальних та інших проблем. Жінці, жінці-матері, в першу чергу, потрібна серйозна, всебічна підтримка з боку держави та громадських організацій. Інтереси жінок повинні активно лобюватися на рівні представницьких, виконавчих, судових органів державної влади, в ЗМІ, в сфері освіти і виховання. Тому сьогодні є дуже важливою проблема законотворчого процесу щодо забезпечення рівних прав і рівних можливостей жінок і чоловіків, заснованого на тому, що права людини є невід'ємною частиною загальних прав людини.

ПЕРЕЛІК ПОСИЛАНЬ

1. Характеристика демографической ситуации в Украине [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.khpg.org/index.php?id=1008955852. – 21.12.2001.
2. Гендерний паритет в умовах розбудови сучасного українського суспільства [Текст] / Г. Алексеева, О. Балакірева, О. Ганюков, Ю. Галустян. – 2-ге вид., доповн., уточн. – К. : Укр. ін-т соц. дослідж., 2003. – 129 с.
3. Стратегії змін для досягнення гендерної рівності у місцевому самоврядуванні в Україні [Текст] / Л. Амджадін [та ін.]. – К. : Стилос, 2003. – 84 с.
4. В Украине по-прежнему актуальна проблема гендерного равенства [Электронный ресурс]. – 20 февр. 2012 г. – Режим доступа : [www. URL: http://healthinfo.ua/articles/aktivn-otdh/2782](http://healthinfo.ua/articles/aktivn-otdh/2782).
5. Іващенко, О. Участь жінок у суспільно-політичній сфері України [Текст] / О. Іващенко // Перспективи паритетної демократії у політично-правовому полі України : зб. наук. ст. – Х., 1997. – С. 31–36.

© Жидкова О.О., 2014